

MUSİQİ NƏZƏRİYYƏSİ

Məmmədağa Umudovun tar və simfonik orkestr üçün konsertinin violin transkripsiyası (müqayisəli təhlil)

Seyidova Günel (Üzeyir Hacıbəyli adına BMA)

Fakültə: Musiqi tarixi və nəzəriyyəsi

İxtisas: Musiqi nəzəriyyəsi

Kurs: I

Elmi rəhbər: BMA-nın professoru,

sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru,

əməkdar incəsənət xadimi Elnara Dadaşova

XX əsrin musiqi mədəniyyəti Azərbaycan incəsənəti tarixində ən önəmli dövrü təşkil edir. Məhz əsrin birinci yarısından köklü dəyişikliklərlə müşahidə olunan milli-mədəni irsimizin inkişaf yoluna qədəm qoyaraq zaman keçdikcə yeni tendensiyaların nüfuzu nəticəsində ali zirvəyə çatması o zamanın ən böyük uğuru oldu. Bu uğurun arxasında cəsarətlə addımlayan bəstəkar nəsli fərdi üslublarını, dəstxətlərini yaradaraq musiqi sənətimizin sərhədlərini daha da genişləndirə bilmişdilər. Əsrin sonuna doğru meydana gəlməkdə olan Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin gənc – dördüncü nəslinin nümayəndələri öz fəaliyyətlərində sələflərinin təcrübələrindən bəhrələnərək müxtəlif janrlar üzərində yenidən işləmiş və inkişaf etməkdə olan mədəniyyətimizə orijinal töhfələr vermişdilər. Yaradıcılığı XX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəlinə təsadüf edən Azərbaycan bəstəkarı, Əməkdar İncəsənət xadimi, professor Məmmədağa Umudov elə bu qəbildəndir. Tədqiqat işimiz sözü gedən bəstəkarın “Tar və simfonik orkestr üçün konsert”inin violin alətinə transkripsiyası timsalında alətlərin ifadə imkanlarının müqayisəli təhlilinə yönəldilib. Bu baxımdan, bir-birinə uyğunlaşdırılan tar və violinin istər

səslənmə, istərsə də nota alınmasında mövcud olan fərqli nüansların üzə çıxarılması işimizin əsas məqsədidir.

Violin üçün bəstələnən sonata və konsert əsərlərinin tar alətinə köçürmələrinə rast gəlinməsi adət halını almışdır. Təhlilini təqdim etdiyimiz əsərdə isə əks prosesin əyani formada şahidi oluruq. Lakin bu təfsirdə tar alətinin milli ənənələrə dayaqlanan ifa xüsusiyyətlərinin bilavasitə əsrlərdən bəri klassik simfonik orkestrin tərkibinə daxil olan və eyni zamanda solo ifa üçün parlaq mövqeyini açıq nümayiş edən violin ilə uzlaşdırılması bəstəkar tərəfindən ilk nümunə olmasına baxmayaraq cəsarətlə həyata keçirilmişdir. Elmi işimizin imkan verdiyi həcmdə bizim tərəfimizdən müxtəlif mədəniyyətləri təmsil edən ifa tərzinə görə (biri kamanla, digəri mizrabla səsləndirilən) fərqli alətlərin “qovuşdurulmasında” aşkarlanan özəlliklərin maraq doğurması mövzunun aktuallığını təmin edir.

Araşdırma apararkən müəllif M.Umudova suallarımızı ünvanlayıb cavab almağımız bəstəkarın konsert janrına yanaşması, dramaturji konsepsiyası, fərdi yazı ədasının məhsulu olan bəstəsinin ideya, məram və s. incəlikləri barədə müvafiq məlumat əldə edə bilməyimizə imkan yaratdı. Həmçinin, tədqiqat işimizdə dissertasiyanın konteksti ilə bir başa bağlılıq yaradan tar və violin alətlərinin tarixən musiqi sənətində oynadığı rol, bədii ifadə imkanları, ifa tərzinə xas cəhətlərin (tarın – xums, lal barmaq və s. bu kimi, violinin isə – flajolet, spiccato və digər) incəliyi ilə açıqlanması və tutuşdurulması nəzərdə tutulub. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan musiqi mədəniyyətində bəstəkarlarımızın tarixən inkişaf yolu tapmış tar (H.Xanməmmədov, S.Rüstəmov, C.Cahangirov və d.) və violin (S.Hacıbəyov, Q.Qarayev və də) üçün yazdıqları konsertlər ölkəmizdə bu janrın formalaşaraq özünün kamil ifadə formasına çatmasında mühüm mənə kəsb etmişdir. Tədqiqat işimizdə M.Umudovun yaradıcılığında yeni yanaşmanın müqayisəsini ehtiva edən və konsert janrının spesifik estetik prinsiplərinin – solist və simfonik orkestr birliyinin xüsusi dolğun palitrası ilə vəhdətdə verilməsini də xüsusən vurğulamışıq.